

ТИПОВІ СЛІДИ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

Володимир Михайлович ШЕВЦІВ,

*здобувач Закладу вищої освіти
«Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»
<https://orcid.org/0000-0002-4836-0895>*

Одним із невід'ємних структурних елементів криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є типові сліди, адже, як удадо зазначає Н.А. Сьоміна, «дані про механізм вчинення злочину містяться у джерелах криміналістично значимої інформації, що утворюється внаслідок відображення злочинної події в навколишньому середовищі» [1, с. 161]. Іншими словами, будь-яке кримінальне правопорушення характеризується інформаційним відображенням події кримінального протиправного діяння ззовні, що, своєю чергою, дозволяє дійти висновку стосовно способу вчинення діяння та особи злочинця [2, с. 342]. Через що особливого значення під час встановлення обставин учинення кримінального правопорушення, у тому числі незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, відводиться діяльності слідчого (дознавача) з виявлення слідів кримінального правопорушення (його відображення), їх дослідження та надання правильної інтерпретації [3, с. 119]. Не дарма, серед основних умінь співробітників правоохоронних органів, у тому числі підрозділів досудового розслідування, виокремлюють вміння «читати» сліди кримінального правопорушення [4, с. 122].

Як зазначають Ю.О. Гресь та В.В. Тіщенко, слідова картина, що утворюється на місці події, являє собою складний комплекс різнопланових слідів, що відображають механізм вчинення злочину, поведінку потерпілого та злочинця до і після вчинення злочину, наявність чи відсутність на місці вчинення злочину осіб, які могли стати свідками протиправного діяння, емоційний стан та мотиви злочинця, його особисте ставлення до потерпілого тощо [5, с. 138; 6, с. 407]. А.А. Мацола також акцентує увагу на тому, що слідова картина кримінального правопорушення, насамперед, є цілісною системою речових джерел кримінально-релевантної інформації про механізм протиправного діяння [7, с. 117].

У контексті вищезазначеного варто виокремити типові сліди незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Проте спочатку потрібно з'ясувати, що в криміналістичній науці розуміють під поняттям «слід кримінального правопорушення».

Так, В.Ю. Шепітько у криміналістичному енциклопедичному словнику зазначає, що термін «слід» прийнято вживати у вузькому та широкому розуміннях. У першому випадку під слідом пропонують розуміти матеріально-фіксоване відображення, а в другому – результат будь-якої матеріальної зміни первинної обстановки внаслідок вчинення злочину [8, с. 201–202]. Тобто у вузькому розумінні слід кримінального правопорушення зводиться до слідів-відображень або, як їх ще називають, слідів-відбитків, а у широкому – це будь-які матеріальні й ідеальні сліди. При цьому до матеріальних слідів варто відносити й електронні (комп'ютерні) сліди, бо в механізмі вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги все частіше використовуються комп'ютерні й інформаційні технології.

Криміналістичну характеристику типових слідів незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги варто здійснювати, керуючись широким підходом до трактування терміну «слід», шляхом виокремлення двох груп, а саме – матеріальних та ідеальних слідів.

Типові матеріальні сліди незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги представлені предметами вказаних кримінальних правопорушень (транспортними засобами, індивідуальними засобами захисту, лікарськими та медичними засобами, одягом, продуктами харчування і т. п.), документами (виписками з банківських рахунків, сертифікатами кінцевого споживача, деклараціями про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою, гарантійними листами кінцевого користувача товарів, договорами купівлі-продажу, статутними й установчими документами, дозвільними документами й т. д.), записами на сторінках у соціальних мережах, переписуваннями в месенджерах та електронній пошті, мобільними телефонами, комп'ютерами, ноутбуками, грошовими купюрами, тощо.

Якщо говорити про ідеальні сліди, то під ними прийнято розуміти криміналістично значиму інформацію, сприйняту й відображену людиною у вигляді уявних (пам'ятних) образів, яка може бути ним відтворена у вербальній чи іншій формі або одержана з її пам'яті засобами, припустимими для використання в кримінальному судочинстві [7, с. 119]. Відповідно носіями ідеальних слідів незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є свідки та підозрювані особи. При цьому свідками можуть бути службові особи митниць, Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів, транспортних служб, органів місцевого самоврядування тощо; очевидці нецільового, з метою отримання прибутку, використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; працівники банківських установ; працівники благодійних організацій; волонтери; близькі особи, знайомі та колеги правопорушника.

Отже, типові сліди вказаної категорії кримінальних правопорушень представлені матеріальними (предметами гуманітарної допомоги, документами, записами на сторінках у соціальних мережах, переписуваннями в месенджерах та електронній пошті, мобільними телефонами,

комп'ютерами, ноутбуками, грошовими купюрами, тощо) й ідеальними (уявними образами в пам'яті свідків та підозрюваного) слідами.

Список використаних джерел:

1. Сьоміна Н.А. Механізм вчинення злочину: поняття та елементи. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 3. С. 160–165.
2. Пчеліна О.В. Типові сліди злочинів у сфері службової діяльності. *Форум права*. 2017. № 5. С. 342–348. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1204355>. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_54.pdf.
3. Лук'янчиков Є.Д., Лук'янчиков Б.Є. Формування доказів у кримінальному провадженні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 118–129.
4. Криміналістика: підручник для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України / П.Д. Біленчук, О.П. Дубовий, М.В. Салтевський та ін. К.: АТІКА, 1998. 416 с.
5. Криміналістика: підручник / за ред. В.В. Тіщенко. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 556 с.
6. Гресь Ю.О. Місце події як джерело інформації про особу злочинця. *Правове життя сучасної України: у 2 т.: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.)* / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: ВД «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 407–409.
7. Мацола А.А. «Слідова картина» як елемент криміналістичної характеристики перешкодження законній професійній діяльності журналістів. *Науковий вісник Ужгородський національного університету. Серія ПРАВО*. 2018. Вип. 53. Том 2. С. 117–120.
8. Шепітько В.Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / за ред. акад. НАН України В.Я. Тація. Харків: Право, 2001. 560 с.